

Йосип Свинко,

Петро Дем'ячук

ГЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА ЯК ОСЕРЕДОК НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ І УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено історію створення музею, подано коротку характеристику кожного з шести його відділів, найважливіших зразків мінералів, гірських порід та викопних решток організмів. Наголошується, що геологічний музей став одним з джерел збагачення студентів та учнів знаннями про рідний край, виховання любові до нього, що він відіграє суттєву педагогічну роль в естетичному, моральному, екологічному та патріотичному вихованні молоді.

Ключові слова: *геологічний музей, експонат, експозиція, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.*

Геологічний музей географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка почав функціонувати порівняно недавно, він створений у 1991 р. і є ровесником незалежної України. Музей має свій Статут, Положення, інвентарну книгу, книгу обліку відвідувань, план роботи тощо. Профіль музею освітній, що засвідчує «Свідоцтво», видане управлінням освіти Тернопільської обласної державної адміністрації № 27/19-27 від 7 листопада 2001 р.

Основою для створення музею послужили зразки мінералів, гірських порід та скам'янілих решток тварин і рослин, зібраних професором Й. М. Свинком протягом п'ятиох десятиріч роботи (починаючи з 1960 р.) в колишньому Кременецькому, а з 1969 р. в Тернопільському державному педагогічному інституті. Значну допомогу в збиранні зразків, особливо рудних мінералів, надали близькі друзі-геологи, що працювали в різних регіонах України та колишнього СРСР (А. Богуцький, Ю. Ляхов, М. Павлунь, В.Харкевич та ін.). В музеї вже нарахову-

ється близько 1300 експонатів. Тут є зразки з Поділля, Карпат, Донбасу, Полісся та інших регіонів України, а також з Казахстану, Середньої Азії, Забайкалля, Кавказу, Уралу, Хібінських гір тощо. Є зразки рудних мінералів і гірських порід з Канади, вулканічних туфів і застиглої лави з Італії (вулкан Везувій), мармуру з Греції, вапняку і коралів з Єгипту.

До 1977 р. зібрані експонати зберігалися в основному в кабінеті геології у спеціальних скляних шафах, призначених для медичних препаратів та інструментів, решта – у підсобних приміщеннях кафедри. Після завершення будівництва нового навчального корпусу інституту у 1977 р. і переведення у нього кабінету геології, було розпочато підготовку до створення геологічного музею.

З погодженням з ректоратом інституту експозиції музею розгорнули у центральній рекреації п'ятого поверху, що розташована поруч з кабінетом геології, та виділено кошти для оплати спеціальних шаф з вітринами для експозицій і зберігання зразків. Згодом професійний художник Олександр Синельников написав серію картин із зображенням палеоландшафтів та окремих видів рослин і тварин, що населяли наш край в геологічному минулому. За основу виготовлення і опису картин взято книгу чеських вчених Й. Августи та З. Буліана «По путях розвитку життя» [1].

Остаточо музей сформовано у 1991 р., коли було виготовлено і встановлено три таблиці та дванадцять майстерно виготовлених художником картин, що відображають палеоландшафти основних етапів розвитку Землі. Причому більшість палеоландшафтів, показаних на картинах, максимально наближена до реальних умов, які були у ті часи у нас на Поділлі. На них показано такі види рослин і тварин, рештки яких знайдено тут у викопному стані.

Тепер музей займає відповідно обладнану рекреацію площею 68 кв. м. Крім цього, значна частина експонатів, що безпосередньо використовується у навчальному процесі, розміщена у розташованому поруч кабінеті геології площею 34 кв. м, що збільшує загальну площу музею до 102 кв. м.

У музеї є такі відділи: «Історія геологічного розвитку Землі», «Мінералогія», «Корисні копалини», «Палеонтологія» і «Травертини».

Інтер'єр музею прикрашає кілька десятків субтропічних і тропічних видів рослин, в т.ч. одна фінікова пальма віком понад 50 років, дві

китайські троянди, туя, висотою близько 2 м, аспарагус пірчастий, ряд різних видів кактусів, бегонії, сонсев'єри, папірус, драцена духмяна, пандус Вейча, кодіеум, папороті та ін. [3].

Фрагмент експозиції геологічного музею

Відділ «Історія геологічного розвитку Землі». Експозиція першого відділу починається зі схеми, на якій показано процес формування Землі та інших планет Сонячної системи за гіпотезою О. Ю. Шмідта. На другій таблиці, що розташована поруч, показано обриси континентів у різні етапи історії Землі: на початку і в кінці палеозойської ери, в кінці мезозойської ери і в даний час. За нею, на другій стіні, є геохронологічна таблиця, на якій показано поділ історії Землі на окремі відрізки часу (ери, періоди і епохи), їх тривалість та основні групи рослинних і тваринних організмів відповідного відрізка часу. Далі у хронологічній послідовності експонується тринадцять кольорових картин, що відображають найтипівіші палеоландшафти окремих періодів історії Землі з відповідними представниками рослинного і тваринного світу.

Картина 1. На ній показано уявний фрагмент ділянки земної поверхні в архей: відбувається сильна вулканічна діяльність, лава розтікається по поверхні Землі, застигає, перетворюючись у гірські породи; рельєф, створений вулканічною діяльністю, схожий на сучасний рельєф Місяця; не було ні морів, ні річок, ні льодовиків; вся земна поверхня безперервно змінювалась під впливом вулканічних сил.

Картина 2. На ній показано ділянку дна кембрійського моря (близько 500 млн. років тому) з характерними для цього періоду видами організмів (трилобітів, губок, археоціатів, медуз, водоростей). На

передньому плані зліва і справа видно двох трилобітів, які були одними з найбільш широко розповсюджених тварин цього періоду. На малюнку показані також плаваючі в морі медузи, різні види губок, прикріплені до дна ніжкою (справа), і археоціати (давні чаші) – своєрідні губкоподібні організми з пористим вапняковим скелетом (зліва).

Картина 3. На ній зображено середньодевонський ландшафт (405–350 млн. років тому). Рослини в цей час уже поступово завойовували сушу, хоч ще зосереджувались в основному біля водних басейнів. Подібний ландшафт був у девонському періоді у Придністров'ї, про що свідчать знайдені тут викопні рештки рослин (псилофіти, плауноподібні, членисто-стеблові та папоротеподібні), які виявлено біля сіл Вістря Монастириського, Устя-Золоте Заліщицького районів Тернопільської області.

Картина 4. На ній зображено ділянку лісового масиву кам'яновугільного періоду (близько 350–285 млн. років до н. е.). Найхарактернішими рослинами цього лісу були деревовидні плауни лепідодендрони з могутньо розгалуженими кронами (показані в середній частині картини, на задньому плані) і стрункі високі сигілярії (зліва на середньому плані), що досягали 20–30 м висоти. У підліску росли хвощі з групи каламітів (на передньому плані зліва) і деревовидні папоротники (на передньому плані, справа). Найвищими деревами кам'яновугільних лісів були так звані кордаїти, що відносилися до голонасінних рослин. З усіх цих рослин, що буйно росли в умовах теплого вологого клімату, утворились великі поклади кам'яного вугілля в Донбасі, Львівсько-Волинському та інших басейнах. Натуральні відбитки листків папоротей та обвугленої кори лепідодендрона виставлені в одній з вітрин посередині другої половини зали музею.

Картина 5. На ній показано типовий ландшафт останнього періоду палеозойської ери (285–230 млн. років до н. е.). Тут ще збереглися окремі представники кам'яновугільної флори, але переважаючими вже стали голонасінні та хвойні рослини. В їх числі широко були розповсюджені сигілярії (на передньому плані, справа і в центрі), каламіти, що поселялись по берегах водойм і безпосередньо у воді, кордаїти (на середньому плані в центрі), папоротники (на середньому плані зліва, на задньому плані справа, на передньому плані зліва і в центрі).

Картина 6. На цій картині, що експонується на початку другої половини зали музею, зображено типовий ландшафт мезозойської ери (140–130 млн. років до н. е.). Рослинний покрив суттєво відрізняється від рослинного покриву попередніх періодів. Провідними типами флори в ньому стали нові голонасінні рослини: саговики (як низькі, з короткими кулястими або бочкоподібними стовбурами, покритими великими квітками різного кольору, так і деревовидні форми), хвощі, гінгові та ін. У вологих тінистих місцях і по берегах водних басейнів ще росли різні папоротники і хвощі, але вони вже не досягали таких великих розмірів і не були широко розповсюдженими, як в мезозої.

Картина 7. Диплодок. На фоні середньомезозойського ландшафту показано диплодока, одного з представників гігантських наземних ящерів з групи динозаврів, довжина тіла якого сягала до 30 м, а вага до 60 т. Диплодок мав маленьку голову, тонку і гнучку шию і такий же довгий хвіст. Жив він в озерах і біля берегів приблизно 150 млн. років до н. е.; його рештки зустрічаються на території північноамериканських штатів Вайомінг, Юта і Колорадо. Вперше його скелет було виявлено у 1909 р.

Картина 8. На ній зображено ранньокрейдовий ландшафт. Пізньояурська і ранньокрейдова флора мала тропічний характер. В умовах теплого і переважно волого клімату добре себе почували різноманітні папоротники (показано на передньому плані). Домінували все ж голонасінні, зокрема, цикадові. Схожа на пальму вілліамсонія, що досягала висоти багатьох метрів, показана на передньому плані справа; вона відноситься до бенетитових, перші представники яких з'явилися в тріасі. Широко були представлені також хвойні (зокрема предки сучасної секвої, показані на задньому плані) і гінгові (з лівого краю картини). До нашого часу один з представників гінгових росте у Південно-Східній Азії. Окремі їх дерева можна бачити і тепер у наших парках (в мм. Заліщики, Кременець та ін.).

Картина 9. Неогеновий період. На початку міоцену рослинність території України нагадувала сучасну флору Середземноморської області. Тут росли пальми, коркові дерева, акації та інші субтропічні листяні і хвойні дерева. Очерет, півники та інші вологолюбні рослини облямовували невеликі лісові озерця. На рисунку показані берези (на задньому плані, зліва), секвої (високі дерева в хвойному лісі на задньому плані). На передньому

плані, зліва видно заросле очеретом болото, за яким ростуть пальми з широкими віялоподібними листками. Позаду пальм великі дуби, представлені в міоцені вже багатьма видами. Справа починається листяний ліс з платанами, кленами та ін. Майже така ж флора існувала і в межах нинішньої України та Тернопільської області. Рештки багатьох видів субтропічних рослин знайдено в одному з ярів в с. Залісці Збаразького району.

Картина 10. Динотерій. Це один з представників хоботних тварин неогенового періоду, дещо подібний до сучасних слонів. Довжина його тіла становила понад 6 метрів, а висота – 5 метрів. Вага тварини досягала 6 – 7 тонн. Шкіра була гладкою і безшерстою, бо в цей час клімат був теплий та вологий і шерсть динотеріям, як і сучасним африканським слонам, не була потрібна. Повний скелет динотерія знайдено у 1963 р. в неогенових відкладах біля смт. Гусятин; він зберігається у геологічному музеї НАН України в Києві. Окремі кістки виявлено у Зборівському районі, які зберігаються в експозиції Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

Картина 11. На ній показано типовий тайговий ландшафт початку четвертинного періоду, коли різко посилилось похолодання, що почалось ще в кінці неогену. Льодовики покрили значні території північних материків, що виявило сильний вплив на рослинний і тваринний світ Землі. Безпосередньо перед льодовиками відносно вузьким поясом у декілька сотень кілометрів утворилась зона тундри з лишайниками, мохами і характерною флорою карликових дерев. Далі на південь простягався тайговий пояс, в якому панували хвойні і окремі види листяних рослин (береза, осика та ін.). Характерною твариною цієї зони був ведмідь.

Картина 12. Мамонт – гігантська хоботна тварина – сучасник людей кам'яного віку. У пізньому плейстоцені (40–10 тис. років до н.е.) мамонти густо населяли територію Поділля і майже всієї Європи. У цей період був холодний і засушливий клімат, в умовах якого розвивався особливий прильодовиковий комплекс рослинності, утворений поєднанням тундрових, лісових і степових угруповань. Рештки скелетів мамонтів знайдено в багатьох районах Тернопільської області. В експозиції музею представлено зуби, бивень та уламки стегнових кісток мамонтів.

Картина 13. На картині показано стадо найпримітивніших людських істот, пітекантропів (мавполюдей), які жили на початку давньо-

го кам'яного віку або палеоліту. Невеликі їхні стада бродили з місця на місце в пошуках їжі. Вони живилися плодами тропічних дерев і чагарників, добували з землі м'які цибулини і солодкуваті корені, ловили дрібних ссавців та спустошували гнізда птахів. Вони вже вміли виготовляти примітивні кам'яні знаряддя (деякі зі знарядь праці виставлено у вітрині 14) і, ймовірно, користувалися палками в якості примітивної зброї [2; 3].

У відділі «Мінералогія» експонуються зразки мінералів, які вивчаються в університетському курсі геології для студентів географічних та хіміко-біологічних факультетів. Вони розміщені у семи вітринах з шафами, що розташовані у першій половині зали.

Вітрина 1. У ній експонуються основні форми кристалів мінералів та їх агрегатів (друзи, дендрити, конкреції, жеоли та ін.). Тут є добре сформовані монокристали кварцу (гірського кришталою, моріону), гранату, турмаліну, піриту, самородної сірки, галіту, циркону, целестину та ін. Серед мінеральних агрегатів найефектнішими є: друзи кальциту, самородної сірки, кам'яної солі, целестину, галеніту, а також конкреції фосфориту і марказиту. Рідкісним утворення є друза кам'яної солі, сформована на дошці, знайдена в озокеритовій шахті в м. Бориславі. Оригінальними є друза медово-жовтих кристалів кальциту із с. Обич Шумського району та друза піщанистого кальциту із с. Залісці цього ж району. Привертають до себе увагу «гіпсові троянди», привезені з побережжя Азовського моря, та «троянди» арагоніту з Алжиру, яскраво-жовта друза самородної сірки з м. Новий Розділ, щітка аметисту та ін. Поряд з першою вітриною на окремій підставці експонується велика конкреція сірого дрібнозернистого пісковика вагою близько 100 кг, покрита кристалами піщанистого кальциту – унікальний зразок, що немає собі рівних у жодному з відомих мінералогічних музеїв України і СНД. Подібні кристали піщанистого кальциту виявлені лише у трьох місцях світу (у Франції біля м. Фонтенбло, США, і в нас біля м. Шумськ). У літературі вони відомі ще під назвою фонтенбловські пісковики від міста Фонтенбло, де вперше були знайдені.

У наступних шести вітринах з шафами, розташованими зліва вздовж стіни, зразки мінералів розміщені згідно з класифікацією, за якою вони вивчаються на лабораторних заняттях, починаючи з типу простих сполук і закінчуючи силікатами.

Вітрина 2. Прості сполуки і сульфіді (сполуки хімічних елементів із сіркою). Тут виставлені прості сполуки (графіт, сірка, золото в породі у вигляді ледве помітних тонких прожилків), сульфіді (сфалерит, пірит, халькопірит, арсенопірит з Забайкалля; пентландит, халькопірит, антимоніт з Норильська; молібденіт з Центрального Казахстану; пірит і вісмут з Уралу; кіновар з Микитівки у Донбасі; марказит з Кременця).

Вітрина 3. Галоїди. Це сполуки різних елементів з хлором, йодом, бромом і фтором. Вітрина привертає увагу різнобарвними зразками флюориту з Забайкалля; кам'яної і калійної солей з Прикарпаття (Калуш, Стебник) та Закарпаття (Солотвино).

Вітрина 4. Оксиди і гідрооксиди. У вітрині експонуються: друза кварцу, уламки кристалів гірського кришталю і моріону, опалу, гематиту, магнетиту, титаномагнетиту, ільменіту, хроміту, піролюзиту, бокситу з Уралу; халцедону з Забайкалля; вольфраміту з Центрального Казахстану; смугастого гематиту з Кривого Рогу та рожево-червоного родоніту з Забайкалля.

Вітрина 5. Карбонати і сульфати. У вітрині експонуються зразки карбонатів (кальциту, магнезиту, доломіту, сидериту, малахіту і азуриту) та сульфатів (гіпсу, ангідриту, бариту і целестину). На верхній полиці вітрини милують око дрібні жовтуваті кристали кальциту з с. Лучка Тернопільського району, що утворюють скупчення у вигляді щіток, великі видовжені кристали із с. Жуків Бережанського району та уламки великих кристалів з добре вираженою спайністю з Кара-Дагу. Нижче розміщені малахіт з Уралу та малахіт з азуритом із Забайкалля.

Вітрина 6. Фосфати і силікати. У вітрині виставлені зразки фосфоритів з Придністров'я у вигляді кулястих конкрецій темно-зеленого апатиту у вигляді дрібнозернистого агрегату з Хібін. Нижче демонструються характерні зразки з групи силікатів: ортоклаз з Уралу та Новограда-Волинського Житомирської області, каолін з Вінницької області, кристали берилу в породі, нефелін, благородний тальк з Уралу, нефрит з Алтаю, шпінель з Паміру. Нижню частину вітрини займають великі зразки мусковіту з Кольського півострова, біотиту, егірину в породі та азбесту з Уралу.

Вітрина 7. У ній експонуються дорогоцінні та напівдорогоцінні камені (самоцвіти): гарні смугасті уральські яшми, воднопрозорі крис-

тали гірського кришталю, фіолетового аметисту, жовтого цетрину, темного моріону; відполіровані зразки опалу, фіолетового аметисту, агату, халцедону та ін. Привертають увагу сувеніри з відполірованих зразків амазоніту, лазуриту, чароїту та необроблені кусочки медово-жовтого бурштину з Прибалтики [2; 3].

Відділ «Корисні копалини». У наступних трьох вітринах експонуються зразки деяких корисних копалин України.

Вітрина 8. На її полицях розміщені зразки залізних руд з Криворізького залізорудного басейну (кварцит магнетитовий і магнетитово-гематитовий) та вмещаючих порід (кварцити, амфіболіти, талькові і хлоритові сланці). На нижній полиці демонструється зразок рудоносного керну, одержаний зі свердловини, пробуреної на родовищі.

На одній з полиць цієї вітрини експонуються також зразки вулканічних туфів різного кольору і кусок вулканічного скла, привезених з Єревана, а також чорний вулканічний туф і кусок застиглої лави з діючого вулкана Везувій біля Неаполя в Італії.

Вітрина 9. Тут експонуються калійні солі з Калуського родовища Івано-Франківської області: сильвін, сильвініт, каїніт, лангбейніт та інші солі. На кольорових світлинах, розміщених у верхній частині вітрини, показано як ведеться розробка солей на родовищі.

Вітрина 10. На полицях цієї вітрини показано зразки мінеральної сировини для чорної і кольорової металургії у такому обсязі, як вона вивчається за шкільною програмою. Зокрема, магнетит, гематит, лімоніт, магнезит, доломіт і кокс (для чорної металургії) та галеніт, халькопірит, боксит, молібденіт, піролюзит (для кольорової металургії).

В останній за порядком скляній шафі експонується колекція руд кольорових металів з родовища Седбері в Канаді.

Гірські породи Тернопільської області експонуються у чотирьох вітринах і розміщені у віковій послідовності від найдавніших силурійських, що виходять на поверхню в межах області, до наймолодших четвертинних. Тут є можливість побачити всі основні різновидності осадових гірських порід, що беруть участь в геологічній будові сучасного рельєфу краю.

Вітрина 11. На верхній полиці вітрини виставлено голубувато-сірий вапняк та жовтувато-сірий доломітизований вапняк з добре ви-

раженою верстуватістю. Вони виходять на поверхню на лівому березі Дністра біля сіл Трубчин та Дзвенигорд, а також у нижній частині долини Збруча. На решті полиць розміщені зразки нижньодевонських червоних пісковиків, аргілітів з околиць с. Лучка Тернопільського району. На деяких з них є скупчення дрібних кристалів кальциту (шітки), що утворився інфільтраційним способом на стінках тріщин у пісковиках. Також привертає увагу відвідувачів щільний сірий вапняк з численними скам'янілими рештками тентакулітів з околиць м. Заліщики.

Середній девон представлений зразком темно-сірого щільного доломіту із с. Коржова Монастириського району.

Типовими представниками юрських відкладів є вапняки і конгломерати з околиць с. Устя Зелене Монастириського району.

З відкладів крейдової системи є вапняк з рештками голок і панцерів морських їжаків (нижня крейда) з околиць с. Касперівці Заліщицького району, біла писальна крейда з околиць м. Кременця та білий крейдоподібний мергель з околиць м. Бережани.

Вітрина 12. У цій вітрині є декілька конкрецій сірого і чорного кременю з рештками добре збережених молюсків та різних видів морських їжаків. На нижній полиці експонуються дуже рідкісні проблематичні жовто-бурі крем'яні утворення, що нагадують собою коріння і стебла невідомих рослин. Вони знайдені у крейді біля м. Кременця.

З палеогенових відкладів, які поширені лише подекуди у заглибинах поверхні крейди на півночі нашої області, є зелений кварцово-гlaubконітовий пісок.

Вітрина 13. Неогенові відклади. У музеї експонуються літотамнієві, черепашкові, коралові, серпулові, оолітові та детритові вапняки; кварцові піски і пісковики, кілька різновидностей гіпсів (сірий дрібнозернистий, жовто-бурій крупнокристалічний, пластинчастий та прозорі кристали вторинного) і голубувато-сіра глина.

Вітрина 14. Четвертинні відклади, у експозиції музею, представлені лесоподібними суглинками, річковим кварцовим піском, гравієм, галькою, торфом і травертинами. Всі вони нагромаджувалися в континентальних умовах. У цій же вітрині експонуються кісті, зуб і уламок бивня мамонта та кам'яні знаряддя праці людей кам'яної доби (сокири, скребки, відщепи, нуклеуси тощо).

Вітрина 15. В ній експонуються зразки відполірованих облицювальних матеріалів (плиток), виготовлених з порід різних генетичних типів: магматичних (граніт, габро, базальт, лабрадорит), метаморфічних (мармур, кварцит) та осадових (вапняки і травертини). Тут можна побачити гарні рожеві і сірі граніти, темно-сірі та чорні габро й лабрадорити з Житомирщини; базальти з Рівненщини; білі, сірі, рожеві і смугасті мармури із Закарпаття; вапняки, доломіти і травертини з Тернопільщини.

Скам'янілі рештки тваринних і рослинних організмів (відділ «Палеонтологія») розміщені для показу на одній з вітрин поруч з четвертинними відкладами та у чотирьох скляних шафах.

Вітрина 16. На ній виставлено зразки різних видів безхребетних тварин, переважно моллюсків, брахіопод, морських лілій і частково коралів з морських відкладів різного віку, що виходять на поверхню на території Тернопільської області. Особливо є багато черепашок різних видів двостулкових і черевоногих моллюсків з неогенових відкладів Яру Жаб'як, що у Збаразькому районі. У цій же вітрині є рештки морської фауни із силурійських, девонських та крейдових відкладів з різних районів Поділля.

Вітрина 17. У скляній шафі, що розташована посередині другої половини зали, експонуються переважно великі зразки решток морських безхребетних тварин. Серед них: відбиток на крейді черепашки іноцерамуса розміром до 30 см у поперечнику, внутрішні ядра спірально закручених черепашок головоногих моллюсків (амонітів) діаметром 30, 18 і 8 см, відбиток плазуна на пісковіку з Карпат, членики стебел морських лілій і коралів з Придністров'я. На верхній і середній полицях у цій же шафі представлені добре збережені панцери морських їжаків з крейдових відкладів околиць Кременця та Каменя-Каширського. Тут же є унікальні зразки з добре вираженими відбитками листків кам'яновугільних папоротників та відбиток кори стовбура лепідодендрона з Донецького басейну, а також рештки стебел псилофітів на силурійських відкладах з Придністров'я.

Вітрини 18-19. У двох скляних шафах розташованих вздовж стіни музею експонуються зуби і уламки костей дорослого мамонта з Кременеччини, великі уламки ядер головоногих моллюсків з нижньодевон-

ських відкладів околиць м. Чорткова, зуби акули з неогенових відкладів Зборівщини і Німеччини, відбиток скелета морської риби з неогенових відкладів с. Добриводи Збараського району, ряд зразків трилобітів і ракоскорпіонів з силурійських відкладів Придністров'я та низка інших унікальних зразків скам'янілостей давно вимерлих морських організмів нашого краю.

Вітрина 20. Тут експонуються зразки травертинів – надзвичайно цікавих у пізнавальному та науковому відношеннях карбонатних осадових порід. У них часто трапляються відбитки листя рослин, черепашки наземних молюсків та кістки хребетних тварин [2; 3].

Частина експонатів (переважно великих зразків) виставлена на окремих дерев'яних підставках, зокрема: декілька великих конкрецій з кристалами піщанистого кальциту (одна з них вагою до 100 кг), друзи гіпсу, жеода з дрібними кристалами прозорого кальциту, уламки стовбурів скам'янілих дерев, гранітні валуни з льодовикових відкладів Волині тощо.

Щорічно музей відвідують сотні студентів університету, учнів шкіл, ліцеїв, коледжів міста Тернополя і області та численні гості університету з України Польщі та країн СНД.

Геологічний музей став одним із джерел збагачення студентів та учнів знаннями про рідний край, виховання любові до нього. Він відіграє суттєву педагогічну роль в естетичному, моральному, екологічному і чи не найбільшу – в патріотичному вихованні молоді.

*Екскурсії проводять доцент П. Дем'яничук (зліва)
і професор Й. Свинко*

Нині, коли український народ вступив у нову еру свого історичного розвитку, в Україні розроблена і реалізовується державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), в якій одним із пріоритетних напрямків є «формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати для розвитку держави, готовності її захищати», навчально-виховна роль краєзнавства особливо зростає.

Геологічний музей географічного факультету є однією з форм пропаганди краєзнавчих знань. Він містить сотні зразків мінералів, гірських порід і викопної фауни та флори, зібраних переважно на території Тернопільської області. Серед них є унікальні зразки кристалів кальциту, які зустрічаються лише у 3–4-х місцях світу, низка різновидностей гіпсів із знаменитих Подільських печер, добре збережені рештки викопної фауни і флори з різних періодів історії Землі тощо. Ці природні утворення нікого не залишають байдужим. У процесі їх вивчення у студентів не лише формуються глибокі знання, але й естетичні смаки, збуджується інтерес до пошуків, досліджень і любов до прекрасного.

Наш багаторічний досвід роботи зі студентами переконує, що добре поставлена краєзнавча робота на факультеті і на кафедрі не лише сприяє поглибленню знань студентів з географічних та біологічних дисциплін, але й зміцнює любов до рідного краю, гордість за нього, сприяє патріотичному вихованню молоді, що так необхідно для розвитку незалежної Української держави на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. *Августа И. По путям развития жизни /И. Августа, З. Буриан. – Прага: Артия, 1963. – 112 с.*
2. *Свинко Й. Геологічний музей географічного факультету /Й. Свинко // Зб. матеріалів наради-семінару керівників музеїв при закладах освіти Тернопільської області. – Тернопіль, 2000. – С. 30–37.*
3. *Свинко Й. Геологічний музей: путівник /Й. Свинко, П. Дем'ячук. – Тернопіль, 2012. – 52 с.*

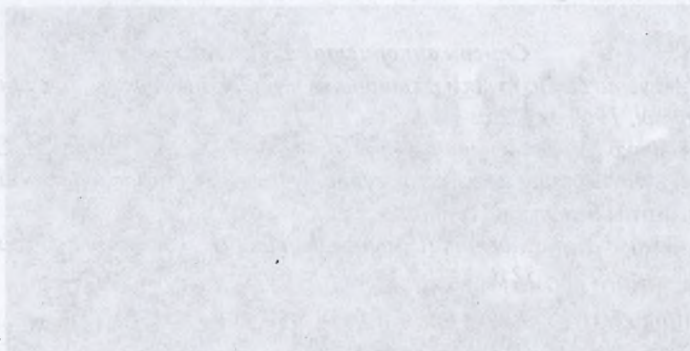
Yosyp Svyanko,

Petro Demyanchuk

GEOLOGICAL MUSEUM of TERNOPIL NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY NAMED VOLODYMYR HNATYUK AS A CENTER OF TRAINING AND EDUCATION STUDENTS

The article describes the history of museum and present sabrief description of each of its six divisions, the most important specimens of minerals, rocksand fossils of organisms. It is noted that the geological museum has become a source of anenrichment students of knowledge of native land. The geological museum teaches them to love motherland. It plays an important education a role in the aesthetic, moral, environmental and patriotic education of youth.

Key words: geological museum, exhibit, exhibition, Ternopil National Pedagogical University named Volodymyr Hnatyuk.

Експозиції проводять доцент П. Дем'янчук (ліва)

і професор В. Свіанко